

кримінального правопорушення, комп'ютерну техніку, кошти, отримані злочинним шляхом, рахунки тощо. Для ефективного розслідування кримінальних правопорушень, по фактах службового підроблення необхідний комплексний підхід. Під час проведення обшуку для отримання найбільш повної криміналістично значущої інформації необхідне залучення групи різногалузевих спеціалістів, функції яких будуть залежати від етапів проведення обшуку. При проведенні обшуку у провадженнях про службове підроблення доцільно запрошувати фахівців в області економіки і бухгалтерського обліку для використання їх в якості консультантів для виявлення, збирання, огляду бухгалтерських документів. Крім того, фахівці з комп'ютерної техніки допоможуть вилучити цифрову інформацію.

Список використаних джерел

1. Кримінальний процесуальний кодекс України : Закон України від 13 квіт. 2012 р. № 4651-VI. Відомості Верховної Ради України. 2013. № 9–10, № 11–12, № 13. Ст. 88. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/4651-17>

2. Кулик С.С. Особливості обшуку під час досудового розслідування привласнення, розтрати майна або заволодіння ним шляхом зловживання службовим становищем. Науковий вісник національної академії внутрішніх справ. № 1, 2013. С. 232–240.

3. Бідняк В. А. Використання спеціальних знань при розслідуванні злочинів, пов'язаних із державним фінансуванням галузі охорони здоров'я : дис.канд. юр. наук : 12.00.09. Київ, 220. 265 с.

4. Чаплинський К. О. Тактика проведення окремих слідчих дій: монограф. Д.: Дніпроп. держ. ун-т внутр. справ, 2006. 308 с.

5. Теплицький Б. Б., Шрамко О. М., Юсупов В.В. Участь спеціаліста у проведенні слідчих (розшукових) дій під час розслідування корупційних злочинів: метод. рек. Київ : Нац. акад. внутр. справ, 2019. 68 с.

Лісіцький Андрій Валерійович,

здобувач кафедри криміналістики та судової медицини Національної академії внутрішніх справ

ПРОВЕДЕННЯ СУДОВИХ ЕКСПЕРТИЗ ПІД ЧАС РОЗСЛІДУВАННЯ КРИМІНАЛЬНИХ ПРАВОПОРУШЕНЬ, ВЧИНЕНИХ ШЛЯХОМ ПІДПАЛУ

Судова експертиза є найважливішою процесуальною формою використання спеціальних знань у кримінальному судочинстві.

Термін «експертиза» походить від лат. «expertus» та від франц. «expertise», що означає досвідчений [1, с. 333]. Під експертизою розуміється розгляд, дослідження експертом, групою експертів питань, що потребують спеціальних знань [2, с. 191].

Поняття «експертиза» увійшло в науку та практику не тільки як процесуальний термін. Експертиза застосовується і при проведенні різних наукових, технічних та інших досліджень, виконання яких вимагає застосування спеціальних знань. Згідно ст. 1 Закону України «Про судову експертизу», судова експертиза – це дослідження на основі спеціальних знань у галузі науки, техніки, мистецтва, ремесла тощо об'єктів, явищ і процесів з метою надання висновку з питань, що є або будуть предметом судового розгляду [3].

Можна підсумувати, що в юридичній літературі науковці виділяють такі ознаки експертизи: застосування спеціальних знань; процесуальна форма призначення; процесуальна самостійність та індивідуальна відповідальність судового експерта, безпосереднє дослідження об'єктів експертизи; об'єктивне і всебічне проведення; процесуальне оформлення результатів; проведення дослідження з метою встановлення обставин кримінального провадження.

Перелічені та інші загальні ознаки судової експертизи набувають специфіки при розслідуванні окремих видів чи груп кримінальних правопорушень. Це стосується й розслідування кримінальних правопорушень, вчинених шляхом підпалу. За результатами проведених емпіричних досліджень вивчених наукових й навчально-методичних праць [4], виокремлено основні види (підвиди) судових експертиз та типові завдання, які вирішуються шляхом їх проведення під час розслідування кримінальних правопорушень, вчинених шляхом підпалу.

Різноманітність об'єктів, виявлених на місці підпалу, обумовлюють необхідність проведення різних видів судових експертиз. Так, за даних умов можуть призначатись такі види (підвиди) судових експертиз [5]:

1) криміналістичні: експертиза зброї та слідів і обставин її використання; трасологічна; вибухотехнічна; техногенних вибухів; матеріалів, речовин та виробів (лакофарбових матеріалів і покриттів; полімерних матеріалів; волокнистих матеріалів; нафтопродуктів і пально-мастильних матеріалів; спиртовмісних сумішей; металів і сплавів та виробів з них; наявності шкідливих речовин у навколишньому середовищі; речовин хімічних виробництв та спеціальних хімічних речовин; сильнодіючих і отруйних речовин);

2) інженерно-технічні: інженерно-транспортна; будівельно-технічна; пожежно-технічна; безпеки життєдіяльності; гірничотехнічна; інженерно-екологічна; електротехнічна; інженерно-механічна; водно-технічна; авіаційно-технічна;

3) товарознавчі: машин, обладнання, сировини та споживчих товарів; транспортно-товарознавча; військового майна, техніки та озброєння та ін.

Слід додати про доцільність, залежно від слідчої ситуації, проведення судово-медичної (за наявності потерпілих) експертизи.

При виявленні типових слідів, що вказують на підпал чи інсценування самозапалення, ключове значення для встановлення істини має проведення пожежно-технічної експертизи. Її завданням є з'ясування таких важливих даних, як визначення осередку пожежі, шляхів і часу виникнення горіння, причини виникнення пожежі та її динаміки в часі та просторі, визначення пожежонебезпечних властивостей речовин і матеріалів, а також відповідності технічного стану об'єкта протипожежним нормам.

Визначають наступні напрями проведення пожежно-технічної експертизи за питаннями діагностичного характеру, що вирішуються в ході експертного дослідження:

1) Установлення осередку пожежі: Де знаходився осередок пожежі за наявності вказаних вихідних даних? З якого місця розпочалася пожежа? Що почало горіти раніше? Яким чином розповсюджувалося горіння? Чи не є місце максимальної глибини вигорання підлоги у даному місці осередком пожежі? Де виникло початкове горіння: усередині обладнання чи зовні?

2) Діагностика горючого середовища та динаміки горіння: Чи могло відбутися самоспалахування названих матеріалів і предметів на місці, де утворився осередок пожежі? Якщо так, то за яких умов? Чи не відбулося самозаймання певних речовин і матеріалів в умовах, що передували виникненню пожежі? Скільки часу необхідно для повного згорання даних матеріалів, предметів за вказаних умов? У який час виникло горіння? До якого виду відноситься матеріал (речовина), що горів, судячи із вказаного кольору диму або полум'я?

3) Діагностика взаємодії джерел запалювання з горючим середовищем: Унаслідок дії якого засобу (знаряддя, пристосування тощо) утворилося джерело запалювання? За який проміжок часу повинно розпочатися горіння даного матеріалу від тліючого тютюнового виробу за вказаних умов? Чи існує причинний зв'язок між дією потенційних джерел запалювання і виникненням пожежі? Якщо так, то що стало безпосереднім джерелом запалювання при виникненні пожежі? Чи можливе займання наявних матеріалів пожежного навантаження від дії вогню, яким супроводжується робота технологічного устаткування або приладу? Від якого джерела міг загорітися даний матеріал за наявності вказаних умов? Яка пожежонебезпечна відстань до вказаних матеріалів від наявного джерела тепловиділення? та ін.

4) Діагностика причинного зв'язку між вибухом і пожежею: Яка природа вибуху і механізм його дії, чи є цей вибух технологічним? Що відбулося раніше: пожежа чи вибух? Які існували в даному випадку причини і умови утворення надмірного тиску в обладнанні? Чи існувала можливість уникнути виникнення вибуху? Які заходи безпеки необхідно було вжити? Чи відповідали обладнання і його стан, а також організація виробничого процесу і характер робіт вимогам правил і нормативних актів?

5) Діагностика причин виникнення пожеж з ознаками підпалу: Чи є в характері перебігу пожежі ознаки підпалу? Чи мають місце специфічні особливості, що вказують на штучне утворення осередку пожежі? Чи не є ознакою підпалу наявність декількох осередків пожежі? Чи знаходились на місці пожежі речовини, що здатні до самозаймання, та чи не могли вони бути ініціаторами у штучному створенні умов для виникнення початкового горіння?

6) Діагностика причинного зв'язку виникнення пожежі з протипожежним станом об'єкта: Чи дотримувалися технічні вимоги у процесі монтажу електропроводки освітлювальних, опалювальних приладів, систем вентиляції? Чи всі нормативні вимоги та правила дотримувались під час виконання робіт?

7) Діагностика механізму виникнення та розвитку пожеж, установлення їх технічних причин: Якими особливостями характеризується взаємодія джерела запалювання з горючим середовищем при обставинах виникнення початкового горіння? Який механізм виникнення пожежі за наявних умов? Які особливості розвитку пожежі в часі та просторі? Які явища та обставини обумовили технічну причину пожежі?

8) Оцінка результатів пожежогасіння: У чому полягають недоліки, що негативно вплинули на результат пожежогасіння? Чи вплинули на наслідки пожежі перепони на шляху прямування підрозділу пожежної охорони до місця виклику? Чи вірно був обраний вирішальний напрямок у гасінні пожежі? та ін.

Крім чітко визначених та коректних питань, успішне проведення експертизи залежить від повноти та якості матеріалів, зібраних слідчим та представлених на дослідження.

Список використаних джерел

1. Юридична енциклопедія: В 6 т. / Редкол.: Ю.С. Шемшученко (голова редкол) та ін. К.: «Укр. енцикл.», 1998. Т. 2.: Д-Й 744 с.

2. Словник іншомовних слів / Уклад.: С.М. Морозов, Л.М. Шкарапута. К.: Наукова думка, 2000. 680 с.

3. Закон України «Про судову експертизу» від 25.02.1994 р., № 4038-ХІІ Верховна Рада України : [сайт]. URL: <http://www.zakon.rada.gov.ua>

4. Розслідування порушень встановлених законодавством вимог пожежної безпеки [Текст] : метод. рек. / О. В. Таран, В. М. Кіцелюк, М. А. Грига – К., 2017. 48 с.

5. Інструкція про призначення та проведення судових експертиз та експертних досліджень : наказ Міністерства юстиції України від 8 жовт. 1998 р. № 53/5. Верховна Рада України : [сайт]. URL: <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/z0705-98>.